

УДК 349.2

Н.Г. Воропаєва, старший викладач Інституту післядипломної освіти інженерно-педагогічних працівників ДВНЗ «Університет менеджменту освіти»

ПРИНЦИПИ ТА ФОРМИ КОНТРОЛЬНО-НАГЛЯДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА ДОДЕРЖАННЯМ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ОХОРОНУ ПРАЦІ

У статті виокремлено основні принципи контролю та нагляду за додержанням законодавства про охорону праці, здійснено їх класифікацію за різними критеріями та з'ясовано форми контрольно-наглядової діяльності за додержанням законодавства про охорону праці.

Ключові слова: принципи, форми, контрольно-наглядова діяльність, законодавство про охорону праці.

В статье выделены основные принципы контроля и надзора за соблюдением законодательства об охране труда, осуществлена их классификация по разным критериям и выделены формы контрольно-надзорной деятельности за соблюдением законодательства об охране труда.

Ключевые слова: принципы, формы, контрольно-наблюдательная деятельность, законодательство об охране труда.

The article singles out the basic principles of control and supervision over the observance of legislation on health and safety, their classification according to different criteria and found a form of control and supervision over the observance of legislation on health and safety.

Keywords: principles, forms, control and supervision activities, health and safety legislation.

Постановка проблеми. Конституція є правовою основою регулювання будь-яких галузей правової діяльності. Інші нормативно-правові акти (кодекси, закони підзаконні нормативно-правові акти) визначають більш конкретні принципи та форми діяльності суб'єктів правових відносин, враховуючи специфіку їх діяльності. Конкретизація контрольно-наглядової діяльності, її принципів, форм та методів є одним із найважливіших аспектів розвитку правової бази контрольно-наглядової діяльності [1, с. 278].

Стан дослідження. Принципи та форми контрольно-наглядової діяльності за додержанням законодавства були об'єктом багатьох наукових досліджень. Серед науковців, що вивчали це питання можна виділити І.К. Залюбовську, О.В. Кузьменко, Г.М. Бистрик, Т.А. Коляду, А. М. Колодія, Т. С. Захаркевича, Ю.А. Ведернікова, С. Г. Стеценко, П.І. Каржач, О.Ф. Андрійко, Л.П. Керб, В.Б. Авер'янова, Г.В. Подгорну, Н.Б. Болотіну, Г.І. Чанишеву, В.Ц. Жидецького, Г.Г. Гогіташвілі, В.В. Мачуського, В.Є. Постульгу та інших, але принципи та форми контрольно-наглядової діяльності за додержанням законодавства про охорону праці потребують додаткового дослідження, що обумовлює *актуальність* статті, а також і її *мету*. *Завданням даної статті* є з'ясування основних принципів, якими керуються як державні, так і недержавні органи при здійсненні контрольно-наглядової діяльності за додержанням законодавства про охорону праці та форм цієї діяльності. *Наукова новизна* полягає у тому, що в ході наукового дослідження здійснюється авторське визначення наступних понять: «державна контрольно-наглядова діяльність за дотриманням законодавства про охорону праці», «суспільна (громадська) контрольна діяльність», «форми контрольно-наглядової діяльності за додержанням законодавства про охорону праці», пропонується авторська класифікація принципів контрольно-наглядової діяльності за додержанням законодавства про охорону праці, виділяються власні види форм контрольно-наглядової

діяльності за додержанням законодавства про охорону праці.

Виклад основного матеріалу. Науковці, загалом, дотримуються єдиної думки щодо важливості здійснення контрольної-наглядової діяльності. І.Залюбовська [2, с. 12], О.В. Кузьменко [3, с. 156], Г.М. Бистрик [4, с. 122], Т.А. Коляда [5] наголошують на значимості контрольної-наглядової діяльності держави. Крім державних органів, контрольну діяльність за охороною праці здійснюють також недержавні – виборний орган профспілки із залученням профспілкового активу, комісії профкому; громадські інспектори, обрані на профспілкових зборах [6].

Державна контрольна-наглядова діяльність за дотриманням законодавства про охорону праці – це одна із основних правових форм діяльності державних органів, які шляхом спостереження та перевірки здійснюють контроль за виконанням законодавства про охорону праці та припиняють виявлені правопорушення.

Суспільна (громадська) контрольна діяльність – це діяльність суспільних організацій щодо спостереження за дотриманням законодавства з охорони праці і правил безпеки на виробництві, що спрямована на здійснення вирішального впливу на діяльність суб'єктів господарювання. Тому, під поняттям контрольної-наглядової діяльності за дотриманням законодавства про охорону праці слід розуміти сукупність державної та громадської діяльності. Підґрунтям здійснення контрольної-наглядової діяльності за додержанням законодавства про охорону праці, є сукупність принципів, як загальноправових, так і спеціальних.

З'ясуємо визначення поняття «принцип» та на підставі цього визначимо поняття «принципи контрольної-наглядової діяльності за додержанням законодавства про охорону праці».

Поняття «принцип» значить «основні найголовніші, вихідні положення, що визначають природу й соціальну сутність явища» [7, с. 17]. В. Даль зазначив, що принцип – це наукове чи моральне начало, основа, правило, від якого не відступають [8, с. 431]. Тобто, принцип – це будь-яке твердження, яке приймається за основу.

Розглядаючи принципи контрольної-наглядової діяльності за дотриманням законодавства про охорону праці, на нашу думку, слід розділити їх на загальні та спеціальні.

Загальні принципи визначено положеннями Конституції України та законами. До загальних принципів належать наступні: верховенство права, демократизм, законність, гласність, науковість, деполітизація, об'єктивність, систематичність, дієвість.

Статтю 8 Конституції України в Україні визнається і діє принцип верховенства права, що поширюється на всі галузі юридичної науки, включаючи охорону праці [9]. Рішенням Конституційного Суду України № 15-рп/2004 від 2 листопада 2004 було здійснено офіційне тлумачення цього принципу [10]. Він гарантує здійснення контрольної-наглядової діяльності за дотриманням законодавства про охорону праці в умовах рівності, соціальної справедливості, свободи.

Принцип демократизму втілено у ст. 1 Конституції України, де зазначається, що Україна є демократичною державою [9]. Закони повинні виражати волю й інтереси переважної більшості суспільства [11, с. 233].

Принцип демократизму відображено в статтях 41, 42 Закону України «Про охорону праці», які передбачають здійснення громадського контролю за додержанням законодавства про охорону праці профспілками або ж уповноваженими найманими працівниками особи з питань охорони праці [12].

Законність як принцип контрольної-наглядової діяльності за додержанням законів про охорону праці – це правовий режим, відповідно до якого органи державної влади та

представницькі органи громадськості здійснюють контроль та нагляд за додержанням законодавства про охорону праці на підставі Конституції та законів України [13, с. 54].

Вчені неоднозначно підходять до класифікації принципів. Авторський колектив вважає доцільним розглядати наступну класифікацію: загальні та спеціальні принципи. Ми з'ясували, що контрольно-наглядова діяльність за додержанням законодавства про охорону праці повинна здійснюватись відповідно до основних принципів та засад діяльності держави та не має суперечити їм. Нами було визначено та названо основні з них, на які варто звернути увагу. Насправді, існує значна кількість загальнодержавних принципів, що випливають зі змісту Конституції України та законів, таких як принцип охорони життя та здоров'я людини як найвищої соціальної цінності та ін.

Спеціальні принципи відображають певні особливості діяльності з врахуванням галузі, в якій вона здійснюється та специфіки роботи окремих суб'єктів.

Спеціальні принципи діяльності за дотриманням законодавства про охорону праці можна класифікувати за способом матеріалізації:

- принципи, що мають текстuale закріплення (в Законах України «Про охорону праці» «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», Положенні про організацію та здійснення державного гірничого нагляду, державного нагляду (контролю) у сфері промислової безпеки та охорони праці в системі Держгірпромнагляду України та ін.);

- принципи, що мають змістове закріплення.

Погоджуємося з думкою Н.Б. Болотіної та Г.І. Чанишевої, так як в діючому Кодексі законів про працю відсутня стаття, яка містить перелік принципів трудового права, необхідно в разі прийняття Трудового кодексу, до основних трудових принципів віднести наступні принципи в сфері контрольно-наглядової діяльності за охороною праці, забезпечення права на охорону здоров'я у процесі праці, на умови, що відповідають вимогам безпеки і гігієни [14, с. 43].

Принципи контрольно-наглядової діяльності за додержанням законодавства про охорону праці можна класифікувати за суб'єктами, що здійснюють контрольно-наглядову діяльність за додержанням законодавства про охорону праці.

Із положень Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» можна виділити наступні принципи контрольної діяльності профспілок: законності, гласності, незалежності, самостійності [15].

При здійсненні контрольно-наглядової діяльності за дотриманням законодавства про охорону праці необхідно враховувати галузеві принципи — сільського господарства, харчової галузі, гірничовидобувної та інших. Згідно із Законом України «Про використання ядерної енергії і радіаційну безпеку», контрольно-наглядова діяльність за додержанням законодавства про охорону праці повинна здійснюватись відповідно до наступних принципів:

заборона будь-якої діяльності у сфері використання ядерної енергії, результатом якої є обґрунтовано передбачений більший негативний вплив на майбутні покоління, ніж той, що допускається для нинішнього покоління;

встановлення відповідальності за порушення правового режиму безпеки у сфері використання ядерної енергії;

створення правового та фінансового механізму відповідальності експлуатуючої організації перед громадянами та суб'єктами господарювання за заподіяну ядерну шкоду;

участь громадян та їх об'єднань у здійсненні контролю та нагляду за додержанням законодавства про охорону праці в сфері використання ядерної енергії [16, ст. 5].

Таким чином, ми пропонуємо наступну класифікацію принципів контрольно-наглядової діяльності за додержанням законодавства про охорону праці:

1. Загальні;
2. Спеціальні:
 - 2.1. Від способу матеріалізації:
 - 2.1.1. принципи, що мають текстуальне закріплення;
 - 2.1.2. принципи, що мають змістове закріплення.
 - 2.2. Від суб'єктів здійснення:
 - 2.2.1. принципи органів виконавчої влади;
 - 2.2.2. принципи органів прокуратури;
 - 2.2.3. принципи органів громадського контролю.
 - 2.3. Від галузі, в якій здійснюється контроль та нагляд:
 - 2.3.1. у сфері використання ядерної енергії;
 - 2.3.2. у сфері забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення;
 - 2.3.3. у сфері пожежної безпеки.

Принципи контрольно-наглядової діяльності за додержанням законодавства про охорону праці, як і будь-якої іншої діяльності не є вичерпними, їх кількісний та якісний склад постійно змінюються.

Принцип постійності й оперативності контрольно-наглядової діяльності за додержанням законодавства про охорону праці передбачає здійснення такої діяльності відповідно до певних форм, встановлених законом. Форми контрольно-наглядової діяльності за додержанням законодавства про охорону праці — це зовнішнє вираження дій посадових осіб державних органів та представників громадськості, за допомогою яких реалізуються їх контрольно-наглядові функції та завдання в сфері охорони праці, яким притаманні власні методи та засоби такої реалізації.

Науковці неоднозначно підходять до визначення форм контрольно-наглядової діяльності за додержанням законодавства про охорону праці. В.Ц. Жидецький форми контролю та нагляду ототожнює з видами останніх [17, с. 47]. Г.Г. Гогіташвілі вважає, що контроль та нагляд реалізується у формах перевірок стосовно дотримання вимог законодавства про охорону праці, виконання відповідних планів, програм, приписів, зобов'язань у колективних договорах і угодах, профілактичних заходів [18, с. 282]. В.В. Мачуський, В.Є. Постульга виділяють дві форми контролю: ревізію та перевірку [19, с. 270].

Ми вважаємо, що форми контролю та нагляду за додержанням законодавства про охорону праці необхідно визначати відповідно до положень законодавства.

Таким чином, форми контрольно-наглядової діяльності за додержанням законодавства про охорону праці можна класифікувати наступним чином:

- 1) Залежно від плановості проведення:
 - планові заходи;
 - поточні заходи;
 - позапланові заходи.

Планові заходи здійснюються відповідно до річних або квартальних планів, які затверджуються органом державного нагляду (контролю) до 1 грудня року, що передує плановому, або до 25 числа останнього місяця кварталу, що передує плановому [20]. Поточні заходи — це форма здійснення громадського контролю, що постійно під час виконання профспілками своїх функцій [6]. До позапланових заходів відносять контрольно-наглядові заходи, що зумовлені настанням причин, чітко передбачених

у Законі «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [20].

2) Залежно від способу здійснення:

- перевірка;

- ревізія;

- огляд;

- обстеження [20].

3) Залежно від часу проведення:

- щозмінний огляд - огляд оболонок вибухобезпечного електроустаткування, який проводиться один раз у зміну;

- щоквартальна ревізія - ревізія електроустаткування, що проводиться один раз на квартал;

- щотижневий огляд - огляд вибухобезпечного електроустаткування, що проводиться один раз на тиждень [21].

Форми громадського контролю:

- перевірка (планова; позапланова; тематична);

- використання інформації, отриманої під час особистого прийому та під час розгляду письмових звернень членів профспілки, а також після аналізу дотримання умов колективного договору й трудових договорів працівників тощо [6].

Висновок. У результаті проведеного дослідження нами було визначено поняття принципів та форм контрольно-наглядової діяльності як державної, так і громадської, за дотриманням законодавства про охорону праці. Основними досягненнями є здійснення класифікації принципів та форм контрольно-наглядової діяльності за дотриманням законодавства про охорону праці.

В діяльності різних контрольно-наглядових органів дублюються основні принципи, їх перелік не є вичерпним, принципи постійно удосконалюються.

Проведення різних форм контрольно-наглядової діяльності дозволяє визначити кількість порушень законодавства про охорону праці, наслідки, причини, порівняти з показниками минулих років для визначення динаміки дотримання законодавства про охорону праці, з'ясувати ефективність проведення тих чи інших заходів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Єфіменко Д.К. Правові основи контрольно-наглядової діяльності за дотриманням законодавства про працю України / Д.К. Єфіменко // Публічне право. – 2012. – № 3. – С. 275-280.

2. Залюбовська І.К. Організаційно-правові засади державного контролю в Україні : Навч.-метод. посібник / І.К. Залюбовська. – Одеса: Юрид. л-ра, 2003. – 104 с.

3. Кузьменко О.В. Курс адміністративного процесу: навчальний посібник / О.В. Кузьменко. – К.: Юрінком Інтер, 2011. – 250 с.

4. Бистрик Г.М. Контрольно-наглядова діяльність як форма правової діяльності органів державної влади / Г.М. Бистрик // Держава і право. – 2009. – Випуск 46. – С. 115-122.

5. Коляда Т.А. Правове регулювання охорони праці у контексті ствердження ідеї соціальної держави. - [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://radnuk.info/statti/253-trydpr/14845-2011-01-19-03-51-05.html>.

6. Хмарний О. Повноваження щодо здійснення громадського контролю [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.psv.org.ua/arts/Spetcvipusk/view-588.html>

7. Колодій А. М. Принципи права України: монографія / А. М. Колодій. – К.: Юрінком Інтер. – 1998. – 208 с.

8. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка. Т. 3 / В. Даль. — М. : Гос. изд-во иностранных и национальных словарей — 1955. — 768 с.
9. Конституція України від 28 черв. 1996 р. — [Електронний ресурс]. - Режим доступу : www.rada.gov.ua.
10. Рішення Конституційного Суду України № 15-рп від 02.11.2004 р. // Конституційний Суд України: Рішення. Висновки. 2004 / відповід. редактор канд. юрид. наук. П. Б. Євграфов. — К. : Юрінком Інтер — 2005.
11. Теория государства и права: учебник. / Под ред. В.К. Бабаева. — М.:Юристь. — 2003. — 592 с.
12. Про охорону праці: Закон України від 14 жовтня 1992 року № N 2694-XII // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — №49. — Ст. 668.
13. Стеценко С.Г. Адміністративне право України: Навчальний посібник. — [Вид. 3-тє, перероб. та доп.] / С.Г. Стеценко. — К.: Атіка, 2011. — 624 с.
14. Болотіна Н.Б. Трудове право України: підручник. / Н.Б. Болотіна, Г.І. Чанишева. — К. : “Знання”, КОО, 2001. — 564 с.
15. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності: Закон України від 15.09.1999 р., №1045-XIV // Відом. Верховн. Ради України. — 1999. — №45. — Ст. 397.
16. Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку: Закон України від 08.02.1995р., № 39/95-ВР // Відом. Верховн. Ради України. — 1995. — №12. — Ст. 81.
17. Жидецький В. Ц. Основи охорони праці. / В. Ц. Жидецький. — Львів: Афіша. — 2005. — 352 с.
18. Гогіташвілі Г.Г. Управління охороною праці та ризиком за міжнародними стандартами: навч. посіб. / Г.Г. Гогіташвілі, Є.Т. Карчевські, В.М.Лапін. — К.: Знання, 2007. — 367 с.
19. Мачуський В.В. Господарське законодавство: навч. посіб. / В.В. Мачуський, В.Є. Постульга — К.: КНЕУ, 2004. — 275 с.
20. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 05.04.2007р., № 877-V // Відом. Верховн. Ради України. — 2007. — №29. — Ст. 1001.
21. Про затвердження Інструкції з огляду та ревізії рудникового вибухобезпечного електрообладнання: Наказ МНС України від 12.12.2012р., № 1407 // — Офіційний вісник України. — 2013. — № 12. — Ст. 125.

УДК 349.2

В.І. Журавель, к.ю.н., суддя
Вищого спеціалізованого суду України

ГАРАНТІЇ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ОСІБ, ЯКІ ПОТРЕБУЮТЬ ЗАХИСТУ ЗА ПРОЕКТОМ ТРУДОВОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано різні підходи до визначення поняття «працевлаштування», розглянуто гарантії працевлаштування осіб, які потребують соціального захисту, за чинним трудовим законодавством та проектом Трудового кодексу України.

Ключові слова: працевлаштування, правове регулювання, зайнятість.

В статье проанализированы различные подходы к определению понятия «трудоустройство», рассмотрены гарантии трудоустройства лиц, нуждающихся в социальной защите по действующему трудовому законодательству и проектом Трудового кодекса Украины.

Ключевые слова: трудоустройство, правовое регулирование, занятость.

The article explores different approaches to the definition of “employment”, considered guarantees employment for persons in need of social protection under current labor laws and draft Labour Code of Ukraine.

Keywords: employment, legal regulation, occupation.